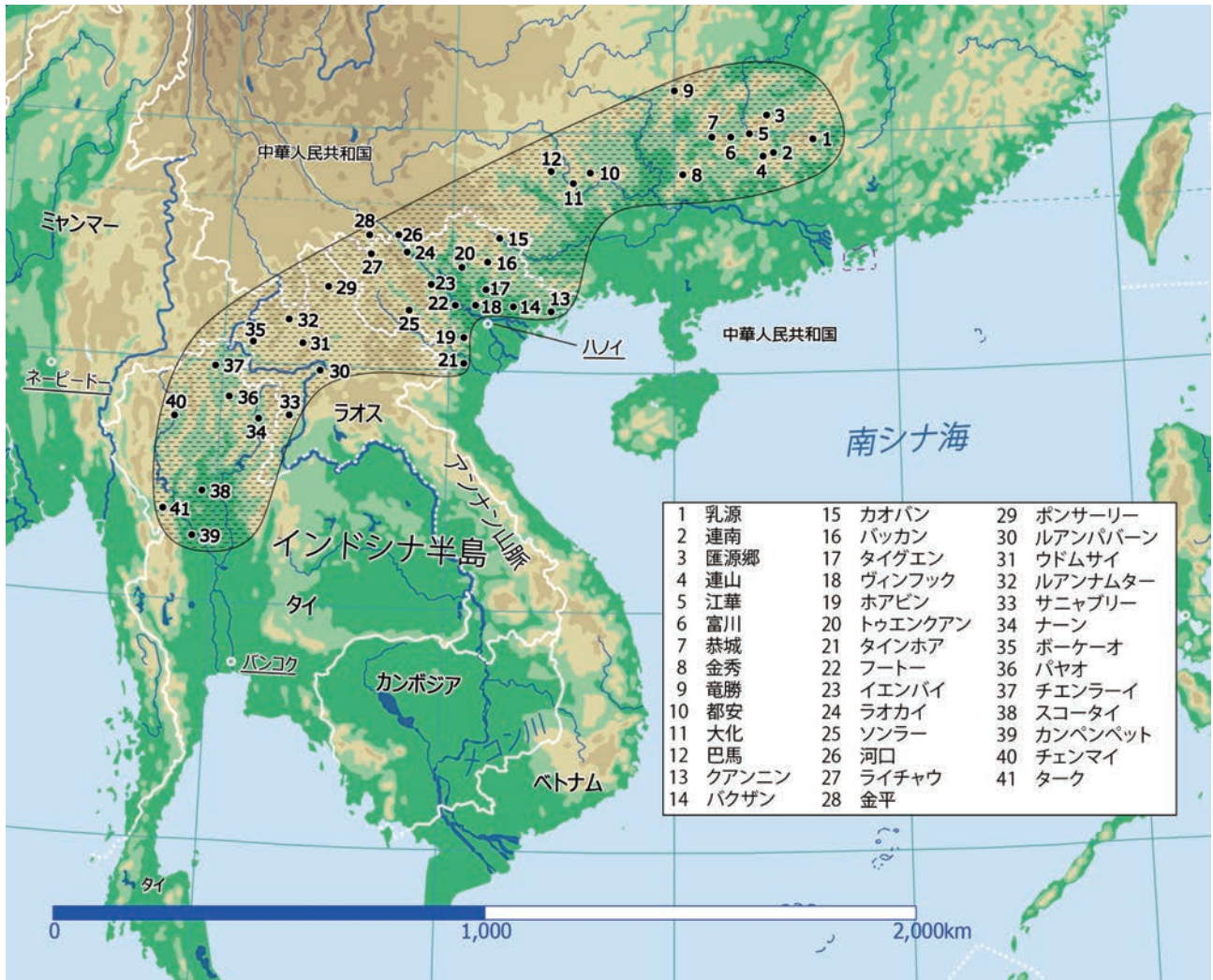

เอกสารประกอบนิทรรศการ

โครงการเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย(เมี่ยน-เย้า)

เอกสารประกอบนิทรรศการโครงการเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย(เมี่ยน-เย้า)

สถาบันวิจัยวัฒนธรรมชนเผ่าเย้า ประเทศญี่ปุ่น

(Institute for the Study of Yao Culture)

คำนำ

ชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าเป็นหนึ่งในชนกลุ่มน้อยที่กระจายตัวอาศัยอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางตอนเหนือกระจายตัวหลักอยู่ในบริเวณภาคใต้ของประเทศจีน ส่วนทางตอนใต้กระจายตัวหลักอยู่ในประเทศที่อยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน(ไทย เวียดนาม ลาว) โดยคาดการณ์กันว่าพวกเขาได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ในประเทศ

ไทยชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าจะถูกเรียกว่า ชาวเขา(Chao Khao) เช่นเดียวกับเผ่ากะเหรี่ยงและเผ่าม้ง(Hmong) พวกเขาอาศัยอยู่ในพื้นที่แถบภูเขาทางภาคเหนือของไทย และเป็นกลุ่มคนที่ทำการเพาะปลูกข้าวด้วยการทำไร่เลื่อนลอยและมีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมบูชากราบไถ้บรรพบุรุษ

เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑ วิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก เช่น มีการทำไร่เลื่อนลอยในภาคเหนือลดน้อยลง อีกทั้งชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าได้ออกไปทำงานที่หลากหลายเหมือนกับคนไทยทั่วไป หากเป็นในต่างประเทศก็ออกไปทำงานที่ประเทศเกาหลีหรือประเทศไต้หวัน ส่วนที่ประเทศไทยก็จะออกไปทำงานในเมืองทั่วประเทศโดยมีศูนย์กลางอยู่ในบริเวณรอบ ๆ กรุงเทพมหานคร เมื่อเป็นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าท่ามกลางวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากนี้ การตรวจสอบดูถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพวกเขาก็ไปพร้อมกับการย้อนมองทางด้านประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก นอกจากนี้ สำหรับชาวไทยโดยเฉพาะผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นสถานที่จัดงานแสดงนิทรรศการในครั้งนี้ อาจเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้มีโอกาสได้พบเห็นชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าโดยทั่วไป หรือยิ่งไปกว่านั้นอาจมีบางคนที่ไม่รู้ว่ามีชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้านี้เป็นชนเผ่าเช่นไรเลยก็เป็นได้

ในนิทรรศการนี้ เราจะแนะนำให้ทุกท่านได้เห็นเอกสารในการประกอบพิธีกรรมหรือภาพของเทพเจ้าที่ชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าซึ่งอาศัยอยู่ในเวียดนาม ไทย และจีนใช้กันอยู่จริง รวมทั้งวิถีทัศน์ที่บันทึกภาพการประกอบพิธีกรรมของพวกเขาด้วย นอกจากนี้ก็จะแนะนำวิถีชีวิตและเครื่องแต่งกายของพวกเขาด้วยภาพถ่ายและวัตถุจริงที่นำมาจัดแสดง

หากการเข้าชมนิทรรศการในครั้งนี้จะทำให้บุคคลที่ไม่เคยสนใจในชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้ามาก่อน เช่น นิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ไม่ใช่เฉพาะแต่ชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าและนักวิจัยที่ทำวิจัยเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าเท่านั้น หากหันมาสนใจในวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้า ผมก็จะดีใจเป็นอย่างยิ่งครับ

สุดท้ายนี้ ผมขอกล่าวคำขอบคุณผู้นำในการประกอบพิธีกรรมของชาวเขาเผ่าเมี่ยนหรือเย้าจากทั้งในประเทศไทย จีน และเวียดนามทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลพิธีกรรมภาคสนามและการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. ชมนาด ศีติสาร

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศูนย์คติชนวิทยา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการจัดนิทรรศการที่ประเทศไทย และขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและการจัดแสดงมา ณ ที่นี้ด้วยครับ

อนึ่ง นิทรรศการนี้จัดขึ้นโดยใช้งบจาก“โครงการงบประมาณเพื่อการวิจัยเอกสารและบทเพลงในพิธีกรรมพื้นบ้านของชนชาติเย้า” อันเป็นโครงการของมหาวิทยาลัยคานากาวะ ทางผู้จัดนิทรรศการขอแสดงความขอบคุณมา ณ ที่นี้

วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๖๐

Dr. Takashi MASUNO

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

คำนำ 2

รายงานวิเคราะห์หนังสือและพิธีกรรมทางศาสนาของชาวเมียน 5

— กรณีศึกษาหนังสือบันทึก盤王大歌 (เพลงบูชาเทพ盤王) —

ผู้เขียน ริทสึโกะ ฮิโรตะ(Ritsuko HIROTA)

ผู้แปล มัชฌิมา ไตจิราการ

การทำไร่หมุนเวียนของชาวเมียน 15

ผู้เขียน อาคิระ โยชิโนะ (Akira YOSHINO)

ผู้แปล มัชฌิมา ไตจิราการ

วัฒนธรรมการแต่งกายพื้นบ้านของชนชาวเขาในประเทศไทย 20

ผู้เขียน เรียวโกะ อุทสึมิ (Ryoko UTSUMI)

ผู้แปล มัชฌิมา ไตจิราการ

ภาพวาดเทพเจ้าของชาวเมียนในประเทศไทยจีน 23

ผู้เขียน ทันจิ้ง (Jing TAN)

ผู้แปล มัชฌิมา ไตจิราการ

รายงานวิเคราะห์หนังสือและพิธีกรรมทางศาสนาของชาวเมียน

---- กรณีศึกษาหนังสือบันทึก 盤王大歌 (เพลงบูชาเทพ 盤王) ----

ผู้เขียน ริทสึโกะ ฮิโรตะ(Ritsuko HIROTA)

ผู้แปล มัชฌิมา โตจิราการ

ในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมาผู้เขียนได้เดินทางไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารทางศาสนาของชนชาติเมียนในหลายประเทศ โดยเดินทางไปศึกษาบันทึกในครอบครองของนักบวชชาวเมียนทั้งในประเทศจีน ประเทศไทย และประเทศลาว นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาบันทึกซึ่งถูกเก็บรักษาไว้ ณ มหาวิทยาลัยและหอสมุดต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยนานชาน ในประเทศญี่ปุ่น หอสมุดประจำรัฐบาเวเรีย ประเทศเยอรมนี และหอสมุดโบเดเดเลียน ประจำมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด ประเทศอังกฤษ

บันทึกทางศาสนาของชาวเมียนสืบทอดต่อกันมาด้วยวิธีการคัดมือ โดยแบ่งเนื้อหาได้หลายประเภทเช่น บันทึกเกี่ยวกับพิธีเกิด พิธีแต่งงาน พิธีศพ บันทึกเกี่ยวกับขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา บันทึกสรรเสริญเทพเจ้าและบันทึกบทสวดประจำเทพแต่ละองค์ นอกจากนี้ยังมีบันทึกเกี่ยวกับวิธีการร้ายร้ายระหว่างการประกอบพิธีทางศาสนา บันทึกเกี่ยวกับวิธีทำนายวันอันเป็นมงคล บันทึกเกี่ยวกับพิธีรับศีลเพื่อเป็นนักบวช และบันทึกที่จารึกนามกับสถานที่ฝังศพของบรรพบุรุษแต่ละรุ่น

นอกจากการศึกษาเนื้อหาเอกสาร ผู้เขียนยังได้เดินทางไปเพื่อสังเกตการณ์การประกอบพิธีทางศาสนาของชาวเมียนในสามประเทศ ได้แก่เขตเหลินชานในจังหวัดหยงโจว มณฑลหูหนาน ประเทศจีน จังหวัดหล่าวกายในประเทศเวียดนาม และจังหวัดน่านประเทศไทย เพื่อศึกษาว่าชาวเมียนใช้บันทึกทางศาสนาในการประกอบพิธีเช่นใดบ้าง รายงานฉบับนี้เขียนขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาของบันทึก ควบคู่ไปกับการศึกษาหน้าที่ของบันทึกทางศาสนาในพิธีกรรมเพื่อสรุปออกมาเป็นโครงสร้างรวม จากการศึกษาพบว่าในระหว่างการทำพิธีทางศาสนา ชาวเมียนจะอ่านบทสวดที่คัดลอกจากหนังสือบันทึกและท่องออกมาเป็นทำนอง ผลการสำรวจทำให้รู้ว่าบทสวดเหล่านี้ของชาวเมียนในจีน เวียดนาม และไทยมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก

แม้ว่าบันทึกทางศาสนาของชาวเมียนจะถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมความรู้ภูมิปัญญาตลอดจนความคิดทางศาสนาของชาวเมียนแต่การเผยแพร่หนังสือบันทึกมิได้ดำเนินการโดยมีสถาบันศูนย์กลางควบคุมแต่อย่างใด นักบวชแต่ละคนจะทำการเก็บรักษาและคัดลอกบันทึกส่งต่อกันเองในหมู่นักบวชด้วยกัน การเก็บรักษาและคัดลอกบันทึกส่งต่อในหมู่นักบวชพบเห็นได้ในชุมชนชาวเมียนทั้งในประเทศจีน เวียดนาม ไทย และอเมริกา เป็นที่น่าประทับใจอย่างยิ่งที่ภูมิปัญญาของชาวเมียนแพร่กระจายข้ามพรมแดนกว้างขวางถึงเพียงนี้ สาเหตุหนึ่งที่มีความรู้ทางศาสนาของชาวเมียนแพร่กระจายกว้างขวางคือระบบนักบวชของชาวเมียนแตกต่างจากศาสนาอื่นตรงที่ในยามปรกติจะดำรงชีวิตเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆและจะทำหน้าที่ในฐานะนักบวชในยามประกอบพิธีกรรม ระบบเช่นนี้ทำให้ผู้มีสถานะนักบวชสืบทอดบันทึกทางศาสนาเป็นจำนวนมาก

ในบรรดาบันทึกมากมายของชาวเมียน รายงานฉบับนี้เลือกวิเคราะห์บันทึก 盤王大歌 (เพลงบูชาเทพ 盤王) อันเป็นบันทึกสำคัญที่นักบวชทุกคนต้องมีในครอบครอง บันทึกนี้เขียนด้วยอักษรภาษาจีน มีเนื้อหากว่าถึงเทพ 盤王(ปรากฏชื่อในเอกสารภาษาไทยหลายแบบเช่นเบียหนุ่ หรือ เบียนฮุ้น)ซึ่งปรากฏในตำนานกำเนิดเผ่าเมียนในฐานะเทพที่ช่วยคุ้มครองบรรพบุรุษชาวเมียนระหว่างการเดินทางแสวงหาแหล่งตั้งรกราก จากลักษณะเช่นนี้

ของเทพ 盤王 กล่าวได้ว่าบันทึกเพลงบูชาเทพ 盤王 เป็นสัญลักษณ์แสดงอัตลักษณ์ของชนชาติเมี่ยน ในการวิเคราะห์ผู้เขียนได้เปรียบเทียบรูปถ่ายหนังสือบันทึกเพลงบูชาเทพ 盤王 ของนักบวชในประเทศต่างๆ โดยตัวอย่างที่ปรากฏท้ายบทความฉบับนี้คือส่วนที่มีชื่อเรียกว่า 盤王起計

ชาวเมี่ยนในเขตเหลินซานประเทศจีนนิยมท่องเพลงบูชาเทพ 盤王 ในพิธี 盤王願 อันเป็นส่วนหนึ่งในพิธี อธิษฐานแก้บนต่อเทพเจ้าชื่อว่า 還家願 ส่วนชาวเมี่ยนในประเทศไทยและเวียดนามนิยมท่องเพลงบูชาเทพ 盤王 ซึ่งประกอบโดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน เนื่องจากชาวเมี่ยนนับถือเทพเจ้าจำนวนมาก พิธีนี้ไม่ได้มีความหมายเพื่อบูชาเทพ 盤王 เพียงองค์เดียวแต่รวมไปถึงการบูชาเทพชั้นสูงองค์อื่นๆที่เรียกชื่อรวมว่า 三廟聖王 ด้วย เทพกลุ่มนี้ประกอบด้วยเทพจำนวนสิบกว่าองค์แบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้หกกลุ่มตั้งชื่อตามชื่อภูมิภาค 連州(เหลียนโจว) 行平(ฉิงผิง) 福靈(ฝูหลิง) 福江(ฝูเจียง) 厨司(จูซือ) และ 陽州(หยางโจว)อันเป็นชื่อสถานที่ที่ชาวเมี่ยนตั้งรกราก ชื่อกลุ่มเทพทั้งหกกลุ่มนี้ได้แก่

1.กลุ่ม 連州唐王 2.กลุ่ม 行平十二遊師 3. กลุ่ม 福(伏)靈五婆 4.กลุ่ม 福江盤王 5.กลุ่ม 厨司五旗兵馬 และ6.กลุ่ม 陽州宗祖家先

ชื่อกลุ่มเทพเหล่านี้แสดงถึงประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นอันยาวนานและธรรมเนียมการรับเอาเทพเจ้าของแต่ละท้องถิ่นเข้ามาผสมรวมกับความเชื่อดั้งเดิม ชาวเมี่ยนในประเทศจีนนับถือเทพกลุ่ม 三廟聖王 เป็นอย่างมาก และบางครั้งยังนับรวมเทพดั้งเดิมเช่นพระราช 盤王(ปรากฏชื่อในเอกสารภาษาไทยว่าพระเจ้าเบี่ยนฮั่น)และ สุนัขมังกร 盤瓠(ปรากฏชื่อในภาษาไทยว่าผิงหู)ซึ่งถูกเล่าขานในตำนานต้นกำเนิดว่าเป็นบรรพบุรุษชนเผ่าเมี่ยนเข้าไปอยู่ในกลุ่มเทพ 三廟聖王 ด้วย ชาวเมี่ยนในจังหวัดหยงโจวเล่าสืบต่อกันมาว่าในอดีตเมื่อบรรพบุรุษของชาวเมี่ยนได้บนบานขอความช่วยเหลือจากเหล่าเทพ 三廟聖王 เมื่อประสบภัยในทะเลระหว่างการเดินทางตั้งรกราก หลังจากขึ้นฝั่งได้โดยปลอดภัยบรรพบุรุษชาวเมี่ยนจึงได้เริ่มประเพณีแก้บนและบูชาเทพเจ้าทั้งหลาย โดยเฉพาะพิธีบนบานอธิษฐานต่อเทพ 盤王 ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของวิญญาณบรรพบุรุษต้นตระกูลต่างๆ ชาวเมี่ยนยังคงสืบทอดประเพณีการประกอบพิธีบูชาเทพเจ้า โดยเชื่อว่าพันธสัญญาระหว่างชาวเมี่ยนกับเทพเจ้ายังคงอยู่แม้ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่าการท่องบท 盤王大歌 (เพลงบูชาเทพ 盤王)ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาติเมี่ยนในระหว่างพิธีทางศาสนา มีหน้าที่สำคัญในการช่วยกระตุ้นให้ชาวเมี่ยนรำลึกถึงต้นกำเนิดชาติพันธุ์รวมถึงความสัมพันธ์กับเทพเจ้า

การบูชาเทพ 盤王 ของชาวเมี่ยนในเขตเหลินซานประเทศจีนมีลักษณะดังต่อไปนี้ มีการจัดแท่นบูชาโดยวางเครื่องบูชาเรียงเป็นรูปร่างแสดงถึงเรือที่บรรพบุรุษใช้เดินทางข้ามทะเลในตำนาน (ภาพที่1)ขึ้นเนื้อซึ่งวางซ้อนบนหัวหมูแสดงถึงผ้าเช็ดหน้าซึ่งชาวเมี่ยนโบกขอความช่วยเหลือจากเหล่าเทพ หางหมูแสดงถึงไม้พาย ไล่หมูแสดงถึงเชือกผูกตัวเรือ ตับหมูแสดงถึงสมอเรือ ไขมันหมูแสดงถึงผ้าใบเรือ ขนมะบั้งวางบนหัวหมูแสดงถึงเสาเรือ ตรงระดับบนขนมะบั้งวางแสดงถึงดอกไม้สามสิบหกชนิดที่เทพ 盤王 โปรดปราน พิธีทางศาสนาของชาวเมี่ยนซึ่งประกอบด้วยการสร้างแท่นบูชาและการท่องบทสวดเป็นทำนองก็คือการแปรเนื้อหาตำนานให้อยู่ในสภาพที่สามารถสัมผัสได้โดยตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้านั่นเอง

บทสวดในบันทึก 盤王大歌 (เพลงบูชาเทพ 盤王)มีกฎคือ หนึ่งวรรคมีเจ็ดคำ สองวรรคนับเป็นหนึ่งคู่ สี่วรรคนับเป็นหนึ่งบท การท่องบทสวดไม่ใช่แค่การอ่านออกเสียงเพียงเท่านั้น นอกจากแต่ละคำต้องอ่านออกเสียงพิเศษแตกต่างจากการออกเสียงในชีวิตประจำวัน การอ่านยังมีกฎเกณฑ์ซับซ้อนจำนวนมาก ในบทสวดมีทั้งการใช้คำเชิงสัญลักษณ์และคำซ้อน เนื้อหาเป็นการผสมผสานระหว่างตำนานลายลักษณ์อักษรและตำนานที่เล่ากันมาปากต่อปาก ชาวเมี่ยนเชื่อว่าส่วนบทบูชาเทพซึ่งถือเป็นหัวใจของบทสวดจะยังมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นเมื่อ

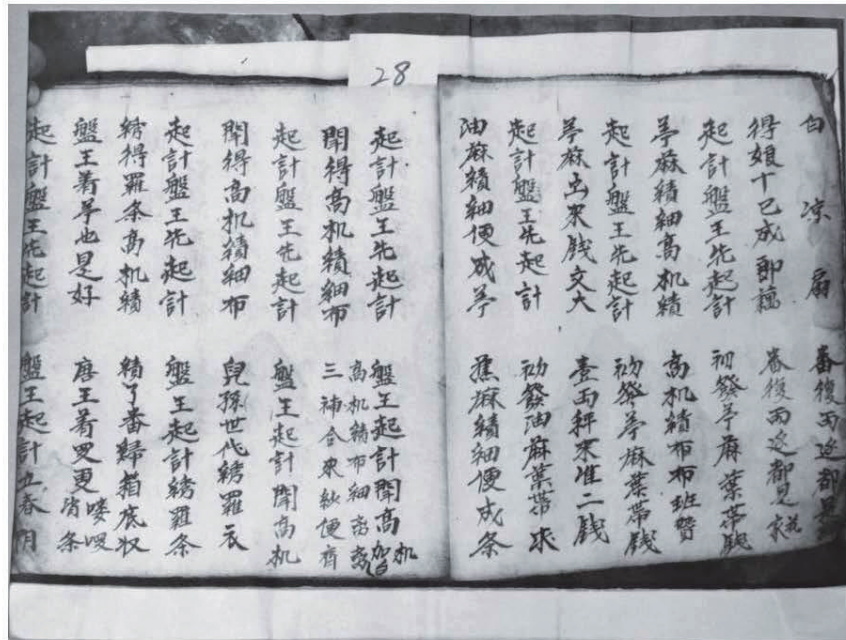
ถูกขับขานเป็นท่วงทำนองในระหว่างการประกอบพิธีกรรม ส่วนอื่นนอกเหนือจากบทบูชาเทพภูจากรึกในรูปบท
ปจฺฉาวีสฺซชานาเป็นบทสนทนาเล่าย้อนไปถึงการย้ายถิ่นตั้งรกรากของบรรพบุรุษชาวเมี่ยน บทสนทนานั้นนอกจาก
จะมีความสำคัญในเชิงเนื้อหาแล้ว รูปแบบปจฺฉาวีสฺซชานาเข้าไปมายังมีผลในการกระตุ้นให้ชาวเมี่ยนรุ่นหลังสนใจ
และจดจำตำนานประวัติของชนเผ่าได้ง่ายขึ้น คุณสมบัติข้อนี้ทำให้บันทึก 盤王大歌 (เพลงบูชาเทพ 盤王) มี
ความหมายพิเศษกว่าบันทึกทางศาสนาเล่มอื่นๆ อย่างไรก็ตาม การที่กฎการใช้ตัวอักษรในบันทึกแตกต่างจาก
การใช้ตัวอักษรโดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน และทำนองในการท่องยังแตกต่างออกไปในแต่ละบทเป็นสาเหตุให้
บทสวดยากแก่การเรียนรู้เข้าใจ ในปัจจุบันนักบวชผู้เป็นอาจารย์จะถ่ายทอดทักษะการท่องบทสวดแก่ศิษย์โดย
ให้ผู้เป็นศิษย์เข้าร่วมในการประกอบพิธีและจดจำวิธีการอ่านท่องเองโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า

น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ชาวเมี่ยนรุ่นหนุ่มที่สนใจจะเป็นนักบวชมีจำนวนลดลงมาก ทำให้ทักษะการท่องบท
สวดในการทำพิธีกรรมเริ่มถูกหลงลืมไม่ได้รับการสืบทอด ในสถานการณ์เช่นนี้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหนังสือ
บันทึกทางศาสนาและการท่องบทสวดของนักบวชชาวเมี่ยนซึ่งมีความซับซ้อนแตกต่างออกไปตามท้องถิ่นจึงมี
ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการช่วยรักษาสืบทอดภูมิปัญญาของชาวเมี่ยนอันถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในมรดกทาง
วัฒนธรรมของมนุษยชาติ

ภาพที่1 นักบวชชาวเมี่ยน ขณะกำลังท่อง 盤王大歌 (เพลงบูชาเทพ 盤王)

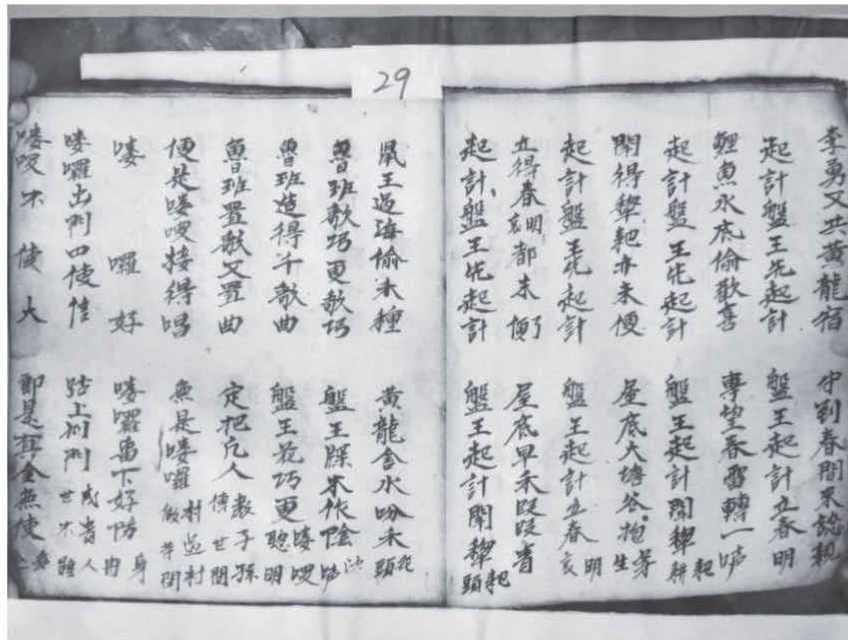

ตัวอย่างหนังสือบันทึกที่พบในประเทศไทย(แผ่นที่1)

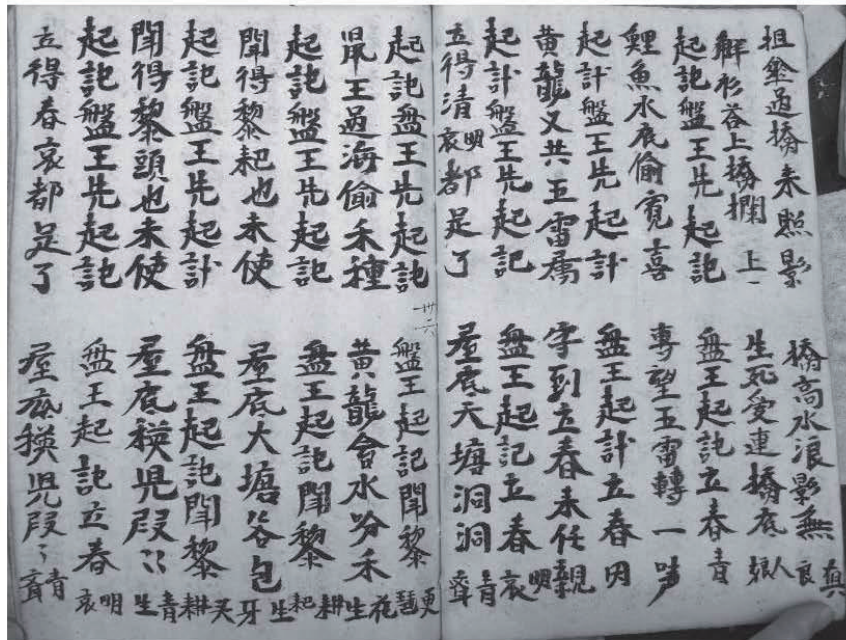
白 涼 傘	白 涼 傘
得娘十已(成)郎藕	得娘十已(成)郎藕(偶)
起計盤王先起計	起計盤王先起計
芋麻績細高機績	芋麻績細高機績
起計盤王先起計	起計盤王先起計
芋麻出來錢文大	芋麻出來錢文大
起計盤王先起計	起計盤王先起計
油麻績細變成芋	油麻績細變成條
起計盤王先起計	起計盤王先起計
高機績細布	高機績細布
起計盤王先起計	起計盤王先起計
兒孫世代績羅衣	兒孫世代績羅衣
起計盤王先起計	起計盤王先起計
續得羅條高機績	續得羅條高機績
盤王着芋也是好	盤王着羅更(消)意條
起計盤王先起計	起計盤王先起計
	番(區)復兩邊都是(★)家
	初發芋麻葉帶錢
	高機績細高機績
	初發芋麻葉帶錢
	一兩秤來准二錢
	初發油麻葉帶求
	蕪麻績細變成條
	盤王起計(高機)加
	高機績細離離(三)補合來紗便齊
	盤王起計門高機
	兒孫世代績羅衣
	盤王起計績羅條
	續得羅條高機績
	唐王着羅更(消)意條
	盤王起計立春陰

ตัวอย่างหนังสือบันทึกที่พบในประเทศไทย(แผ่นที่2)

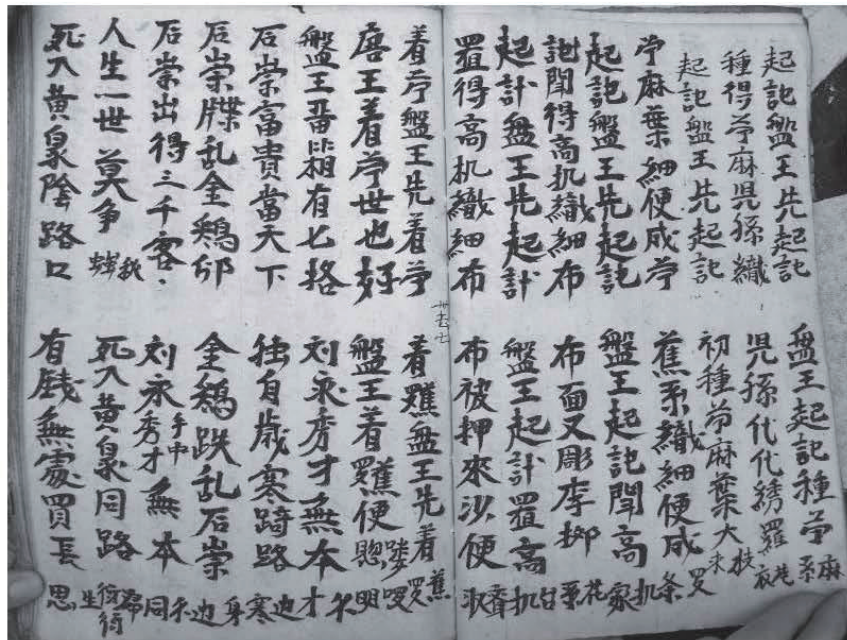
李勇又共黃龍宿	守到春間來認親
起計盤王先起計	盤王起計立春明
鯉魚水底偷歡喜	專望春雷轉一聲
起計盤王先起計	盤王起計(圓)犁耙(耕)
開得犁耙亦未便	屋底大塘谷抱芽(生)
起計盤王先起計	盤王起計立春明(哀)
立得春明(哀)都未了(便)	屋底早禾段段青
起計盤王先起計	盤王起計(圓)犁耙(頭)
黃龍含水吟禾頭	黃龍含水吟禾頭
盤王牒木作陰沙(聲)	盤王牒木作陰沙(聲)
魯班造得千歌曲	魯班造得千歌曲
魯班置歌又置曲	魯班置歌又置曲
定把凡人教子孫(傳世間)	定把凡人教子孫(傳世間)
無是嘍囉村過村(做(坐)等閑)	無是嘍囉村過村(做(坐)等閑)
嘍囉留下好防身(母)	嘍囉留下好防身(母)
踏土州門成貴人(世不難)	踏土州門成貴人(世不難)
即是真金無使多(金)	即是真金無使多(金)

ตัวอย่างหนังสือบันทึกที่พบในประเทศเวียดนาม(แผ่นที่1)

擔傘過橋來照影	橋高水浪影無良
解衫苔上橋欄上	生死愛連橋底人娘
起訖盤王先起訖	盤王起訖
鯉魚水底偷寬喜	專望五雷轉一聲
起訖盤王先起訖	盤王起訖
黃龍又共五雷屬	守到立春來任親
起訖盤王先起訖	盤王起訖
立得清明哀都足了	屋底天塘洞青齊
起訖盤王先起訖	盤王起訖
鼠王過海偷禾種	黃龍含水吩禾花
起訖盤王先起訖	盤王起訖
聞得黎耙也未使	屋底大塘谷包生
起訖盤王先起訖	盤王起訖
聞得黎頭也未使	屋底秧兒段段青
起訖盤王先起訖	盤王起訖
立得春哀都足了	屋底秧兒段段青

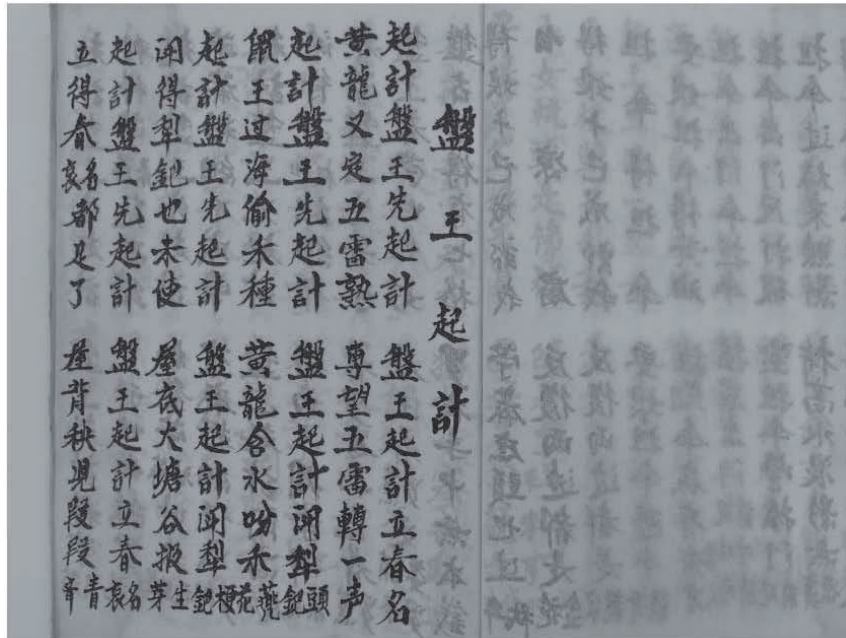
ตัวอย่างหนังสือบันทึกที่พบในประเทศเวียดนาม(แผ่นที่2)

起記(計)盤王先起記(計)
 種得芋麻兒孫織
 起記(計)盤王先起記(計)
 芋麻葉細便成芋
 起記(計)盤王先起記(計)
 開得高機織細布
 起計盤王先起計
 置得高機織細布
 着(著)芋盤王先着芋
 唐王着(著)芋世也好
 盤王留箱有七格
 后(后)崇富貴當天下
 后(后)崇牒亂金雞卵
 后(后)崇出得三千客
 人生一世莫爭秋強
 死入黃泉陰路口

盤王起記(計)種芋麻系
 兒孫代代繡羅花衣
 初種芋麻葉大枝求
 蕪系織細便成羅條
 盤王起記(計)開高機家
 布面又雕李柳花系
 盤王起計置高台機
 布被押來沙便齊收
 着(著)蕪羅盤王先着(著)蕪羅
 盤王着(著)蕪羅便曉囉聰明
 劉永秀才無本天(錢)才
 獨自歲寒踏路邊
 金雞跌亂后(后)崇身邊
 劉永(手中)秀才無本天(錢)同
 死入黃泉同路歸衍
 有錢無處買長生思

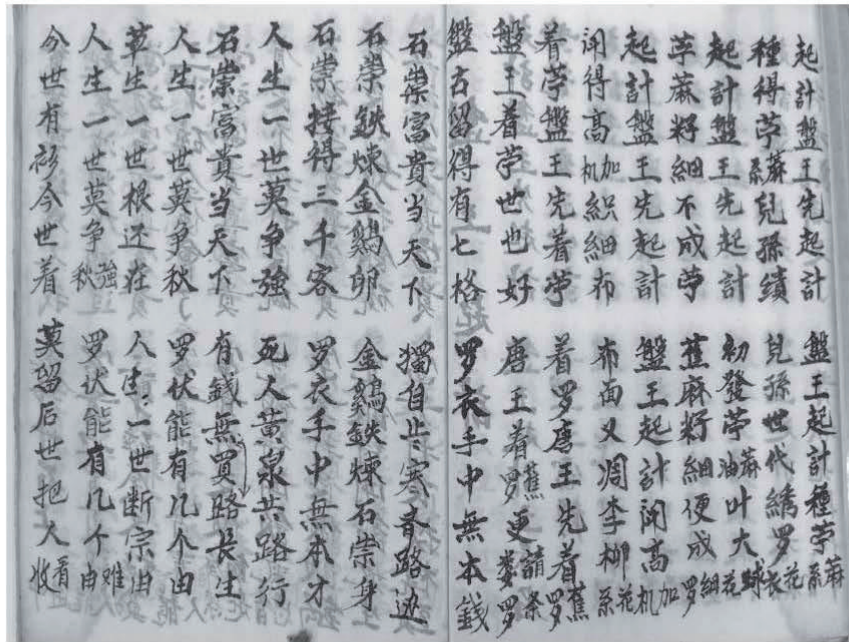
ตัวอย่างหนังสือบันทึกที่พบในประเทศจีน(แผ่นที่1)

盤王起計
起計盤王先起計
黃龍又定五雷熟
起計盤王先起計
鼠王過海偷禾種
起計盤王先起計
閑得犁鉞也未使
起計盤王先起計
立得春(名)哀都足了

盤王起計立春名
起計盤王先起計
專望五雷轉一聲
盤王起計開(開※料)犁頭鉞
黃龍含水吩(噴)禾莖花
盤王起計開犁種鉞
屋底大塘谷報生芽
盤王起計立春名(哀
屋背秧(丘)見(田)段段青齊

ตัวอย่างหนังสือบันทึกที่พบในประเทศจีน(แผ่นที่2)

起計盤王先起計	盤王起計種芋麻
種得芋麻兒孫績	兒孫世代繡羅花衣
起計盤王先起計	初發芋麻油葉大球花
芋麻籽細不成芋	蕪麻籽細便成細羅
起計盤王先起計	盤王起計開高加機
開得高加機織細布	布面又凋李柳花絲
著芋盤王先著芋	著羅唐王先著蕪羅
盤王著芋世也好	唐王著蕪羅更請條婁羅
盤古留得有七格	羅衣(副任)手中無本錢
石崇富貴當天下	獨自處寒齊路邊
石崇鐵煉金鷄卵	金鷄鐵煉石崇身
石崇接得三千客	羅衣(副任)手中無本才
人生一世莫爭強	死人黃泉共路行
石崇富貴當天下	有錢無路買長生
人生一世莫爭秋	羅伏能有幾個由
草生一世根還在	人生一世斷宗由
人生一世莫爭強	羅伏能有幾個難由
今世有衫今世著	莫留後世把人看收

การทำไร่หมุนเวียนของชาวเมียน

ผู้เขียน อาคิระ โยชิโนะ (Akira YOSHINO)

ผู้แปล มัชฌิมา โตจิราการ

ชาวเมียนดำรงชีวิตด้วยการทำไร่หมุนเวียนบนแถบภูเขาสูงไปพร้อมกับอพยพย้ายถิ่นเรื่อยมาจากประเทศจีนตอนใต้ลงมาทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนกระทั่งมาถึงประเทศไทย รายงานฉบับนี้เขียนขึ้นเพื่ออธิบายเกี่ยวกับวิธีการทำไร่หมุนเวียนอันเป็นเกษตรกรรมพื้นบ้านของชาวเมียน

กลไกของไร่หมุนเวียน

การทำไร่หมุนเวียน เริ่มจากการถางป่าและหลังจากทำการเพาะปลูกได้ระยะหนึ่งก็จะย้ายไปทำการเพาะปลูกในสถานที่อื่น ในระหว่างนั้นจะปล่อยให้ดินเดิมไว้เพื่อให้พืชพันธุ์พื้นตัวเองตามธรรมชาติ(พื้ดิน) แล้วจึงเวียนกลับมาถางที่เดิมเพื่อทำการเพาะปลูกใหม่อีกครั้งหนึ่ง ตัวอย่างเช่นในกรณีการปลูกข้าว ชาวเมียนจะย้ายสถานที่ไถพรวนทุกปี หลังจากปลูกข้าวชาวเมียนจะทำการปลูกข้าวโพดหรือพืชชนิดอื่นบนพื้นที่นั้น ๆ เป็นระยะเวลาหนึ่งถึงสามปีก่อนจะพื้ดิน ในระยะพื้ดินช่วงแรกกลุ่มพืชที่ต้องการแสงมากจะเจริญเติบโตได้ดี เมื่อเกิดร่มเงามากขึ้นกลุ่มพืชที่ทนต่อสภาพร่มเงาได้ดีก็จะเจริญงอกงามจนเกิดเป็นป่า ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้วัชพืชจะเติบโตได้ยากเนื่องจากแสงแดดผ่านลงมาไม่ถึงหน้าดิน ใบไม้ซึ่งร่วงทับถมจะย่อยสลายเสริมให้ดินอุดมสมบูรณ์ เมื่อชาวเมียนกลับมาถางเผาเตรียมที่ดินในบริเวณนั้นอีกครั้งหนึ่ง ไฟจะช่วยกำจัดเมล็ดพันธุ์วัชพืชและความร้อนจะช่วยละลายแร่ธาตุในดินให้อยู่ในสภาพที่พืชดูดซึมได้ง่าย ส่วนซี้เถ้าที่เหลือที่เหลือจากการเผา ก็จะกลายเป็นปุ๋ยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน ที่สำคัญคือเนื่องจากไม้ใหญ่จะหยั่งรากลงไปดูดสารอาหารจากดินส่วนลึกขึ้นมาสะสมไว้ในส่วนต่างๆ การเผาต้นไม้ใหญ่และปล่อยให้ซี้เถ้าซึ่งอุดมไปด้วยสารอาหารจากดินส่วนลึกกลายเป็นปุ๋ยจึงมีประสิทธิภาพในการดึงเอาแร่ธาตุซึ่งซ่อนอยู่ลึกกลงไปในดินขึ้นมาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกไม่เพียงเท่านั้นการย้ายสถานที่เพาะปลูกยังช่วยป้องกันปรากฏการณ์ดินจืดอีกด้วย กล่าวได้ว่าวิธีการทำไร่หมุนเวียนเป็นการเกษตรที่ตั้งอยู่บนวงจรการเจริญเติบโตของพืชตามธรรมชาติและเป็นระบบดึงผลประโยชน์จากวงจรธรรมชาติมาใช้ในการเพาะปลูกอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือพืชที่เจริญเติบโตในช่วงการพื้ดินมีหน้าที่ป้องกันไม่ให้ผิวดินสึกกร่อน การทำไร่หมุนเวียนจึงเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรตามไหล่เขา

ในการทำไร่หมุนเวียนปริมาณผลผลิตที่ได้รับจะขึ้นอยู่กับระยะเวลาพื้ดิน ชาวเมียนผู้มีประสบการณ์ยาวนานในการทำไร่หมุนเวียนกล่าวว่าโดยทั่วไปแล้วชาวเมียนจะทำการพื้ดินเป็นระยะเวลากว่าสิบปี หากสามารถพื้ดินได้นานประมาณสามสิบปี ที่ดินนั้นจะยิ่งอุดมสมบูรณ์เพาะปลูกได้ผลผลิตมาก ชาวเมียนที่อาศัยอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเป็นหลัก พืชชนิดอื่นที่นิยมปลูกนอกจากข้าวได้แก่ ข้าวโพดและพืชหัวต่างๆ แต่ทว่ารัฐบาลไทยออกประกาศปรับปรุงแก้ไขขนาดไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติควบคุมการทำไม้ในปี พ.ศ.2532 ห้ามการตัดต้นไม้ขนาดใหญ่เพื่อทำการเกษตร กฎหมายข้อนี้ส่งผลให้ชาวเมียนไม่สามารถตัดต้นไม้เตรียมที่เพาะปลูกหลังจากพื้ดิน ชาวเมียนในประเทศไทยจึงจำต้องเลิกการทำไร่หมุนเวียนและหันมาทำไร่ถาวรตั้งแต่ปีพ.ศ.2533 เป็นต้นมา ในประเทศอื่นจำนวนชาวเมียนที่ทำได้ก็ลดลงอย่างต่อเนื่องด้วยสาเหตุต่างๆ ในประเทศลาวและเวียดนามรัฐบาลออกกฎหมายควบคุมการตัดไม้เช่นเดียวกับประเทศไทย ส่วนในประเทศจีนชาว

เมียนเล็กย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยมานานก่อนชาวเมียนกลุ่มอื่น ทำให้ชาวเมียนในจีนรุ่นปัจจุบันเคยชินกับการใช้ชีวิตอยู่ ณ สถานที่เดิมเป็นเวลานาน การทำไร่หมุนเวียนจึงเหลือน้อยเนื่องจากไม่เหมาะกับรูปแบบการดำรงชีวิต

ความสัมพันธ์ระหว่างการทำไร่หมุนเวียนและการย้ายถิ่น

เนื่องจากการย้ายพื้นที่เพาะปลูกเป็นเงื่อนไขพื้นฐานในการทำไร่หมุนเวียน การอพยพย้ายถิ่นฐานจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทว่าเงื่อนไขเหล่านี้เป็นสาเหตุทำให้การทำเกษตรของชาวเมียนส่งผลให้จำนวนประชากรในชุมชนลดลงโดยตรง ปัญหาที่ว่าเกษตรรูปแบบนี้ไม่มีอำนาจช่วยรักษาระดับจำนวนประชากรถือเป็นข้อด้อยที่สำคัญของการทำไร่หมุนเวียน นอกจากจำเป็นต้องพักดินเป็นเวลานาน บางครั้งที่ดินระหว่างพักดินมีพื้นที่มากกว่าที่ดินซึ่งอยู่ระหว่างการเพาะปลูกหลายเท่าทำให้จำนวนประชากรที่สามารถอาศัยในพื้นที่หนึ่งๆได้มีจำนวนจำกัด จากการวิจัยคำนวณอัตราความหนาแน่นของประชากรในชุมชนชาวเมียนออกมาเป็นตัวเลขได้คือ 3-35 คนต่อพื้นที่หนึ่งตารางกิโลเมตร หากจำนวนสมาชิกในชุมชนเพิ่มมากเกินไป พื้นที่ในการเพาะปลูกจะไม่เพียงพอในการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องคนในชุมชน ในการแก้ปัญหาที่เพาะปลูกไม่เพียงพอมีทางเลือกสองทางประการแรกคือ เดินทางไปทำการเพาะปลูกเพิ่มในพื้นที่ที่ไกลจากหมู่บ้านมากกว่าเดิม ประการที่สองคือลดระยะเวลาพักดินและยี่ดระยะเวลาการเพาะปลูก ทว่าการลดระยะเวลาพักดินมีข้อเสียหลายประการคือ นอกจากจะส่งผลให้ได้ผลผลิตน้อยลงแล้ว หากระยะเวลาพักดินไม่ยาวนานพอจะให้พืชเจริญกลายเป็นป่าสมบูรณ์เพียงพอ วงเวียนอันเป็นกลไกหลักของการทำไร่หมุนเวียนจะขาดสะบั้นลง การถางพื้นที่จะไร้ความหมายกลับกลายเป็นการทำลายป่า เมื่อเปรียบเทียบทางเลือกทั้งสองทาง ทางเลือกประการแรกคือเดินทางไปทำการเพาะปลูกบนพื้นที่ที่ห่างออกไปย่อมดีกว่าการลดระยะเวลาพักดิน แต่หากที่ดินนั้นอยู่ห่างออกไปจนต้องใช้เวลาเดินทางไปมากกว่าสองชั่วโมงจากหมู่บ้าน ชาวเมียนจำเป็นจะต้องไปสร้างกระท่อมชั่วคราวในบริเวณใกล้เคียงเนื่องจากไม่สามารถเดินทางไปเข้าเย็นกลับได้ เมื่อกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งจำนวนกระท่อมชั่วคราวจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆจนกลายเป็นหมู่บ้านแห่งใหม่ และหากมีหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้สถานที่เพาะปลูกมากกว่าครอบครัวชาวเมียนก็จะอพยพย้ายออกจากหมู่บ้านเก่าโดยถาวร รูปแบบการย้ายที่อาศัยอันเป็นผลจากการย้ายสถานที่เพาะปลูกอาจแบ่งได้เป็นสามประเภทดังต่อไปนี้ 1.กระท่อมชั่วคราวบริเวณที่เพาะปลูกเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆจนกลายเป็นหมู่บ้านแห่งใหม่ 2.ครอบครัวชาวเมียนย้ายไปหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้ที่เพาะปลูกมากกว่า 3.ชาวเมียนย้ายออกไปพร้อมกันหลายครัวเรือนเพื่อสร้างหมู่บ้านใหม่ ในสามประเภทนี้ การย้ายถิ่นสองประเภทหลังจะพบมากในยามเกิดความขัดแย้งหรือสงคราม ในอดีตธรรมเนียมการย้ายที่อยู่อาศัยทั้งสามแบบนี้ได้รับการสืบทอดต่อเนื่องมาหลายรุ่น ทำให้ชนชาวเมียนเคลื่อนตัวลงจากจีนผ่านเวียดนามลงมาถึงประเทศไทย กล่าวได้ว่าชาวเมียนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยปัจจุบันเป็นลูกหลานเมียนผู้อยู่สุดเส้นทางอพยพอันแสนยาวนานของชาวเมียน

ความสำคัญของปฏิทินจีนในการทำไร่หมุนเวียน

ชาวเมียนกำหนดวันในการประกอบพิธีกรรมและการเพาะปลูกโดยอาศัยปฏิทินสุริยจันทรคติของจีน ปฏิทินจีนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ในชีวิตของชาวเมียน และมีเขวนอยู่ในบ้านของชาวเมียนแทบทุกครัวเรือน จากการสำรวจพบว่าส่วนมากชาวเมียนใช้ปฏิทินที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ 永經堂 ในฮ่องกงและสำนักพิมพ์ 南陽堂 ในไทย(ชื่อสำนักพิมพ์ในภาษาไทยว่านำเอียงก็่อซือ) ชาวเมียนนับและเขียนชื่อเดือนปีตามธรรมเนียมจีน โดยนับปี

ตามนักษัตรจีน(เช่นปี 戊申)และมีนักษัตรนักษัตรเดือนเพิ่มเติม(เดือนอิทธิมาส) และใช้ปฏิทินนี้เป็นหลักในการ
คำนวณโชคชะตาเพื่อกำหนดวันในการดำเนินการเพาะปลูก ปฏิทินสุริยจันทรคติของจีนจึงมีความสัมพันธ์อย่าง
ลึกซึ้งกับการทำไร่หมุนเวียนของชาวเมียน

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกข้าวแบบไร่หมุนเวียนของชาวเมียนในช่วงทศวรรษ1980 สรุปกำหนดการ
ทำไร่หมุนเวียนของชาวเมียนตามปฏิทินสุริยจันทรคติจีนได้ดังต่อไปนี้

<u>เวลา</u>	<u>ขั้นตอนการเพาะปลูก</u>
ตั้งแต่เดือนสิบสองหรือช่วงขึ้นปีใหม่จนถึงฤดูหว่าน เมล็ดข้าว	ทำพิธีหรือพิธีฐานให้เมล็ดข้าวงอกงามดี
ช่วงขึ้นปีใหม่จนถึงวันที่สิบเดือนหนึ่ง	เลือกที่ดินเพาะปลูก
ช่วงกลางเดือนหนึ่งถึงต้นเดือนสอง	ตัดไม้โดยใช้ขวานโค่นต้นไม้ขนาดใหญ่และใช้มีด ปลายตะขอตัดต้นไม้ขนาดเล็ก
ช่วงปลายเดือนสอง	เผาไม้ครั้งที่หนึ่ง โดยใช้คบทำจากต้นไผ่จุดไฟเผา ซากไม้ที่ตัดเป็นเวลานานประมาณหนึ่งชั่วโมง
หลังจากการเผาไม้ครั้งแรก	รวบรวมเศษไม้ที่หลงเหลือจากการเผาครั้งแรกมา ทำการเผาอีกครั้งหนึ่ง
เดือนสี่	หว่านเมล็ดพันธุ์เมื่อเข้าสู่ฤดูฝน ใช้วิธีหว่านแบบ หยอดคือใช้ไม้ความยาวประมาณสองเมตรแทงซุด เป็นหลุมและหยอดเมล็ดข้าวลงไปจำนวน 3-10 เมล็ด
ก่อนถึงฤดูเก็บเกี่ยว	ใช้มีดปลายตะขอและจอบถางตายหญ้า กำจัด วัชพืชสองถึงสามครั้งตามความเหมาะสม
ฤดูใบไม้ร่วง(ประมาณเดือนเจ็ด หรือวันที่เจ็ดเดือน แปดตามปฏิทินสุริยคติ)	ทำพิธีไหว้เจ้าที่หรือฐานให้เก็บเกี่ยวได้ผลผลิต มาก
ช่วงเดือนเก้าถึงเดือนสิบ	ทำการเก็บเกี่ยว จะเริ่มเก็บเกี่ยวเมื่อสิ้นฤดูฝนและ เข้าสู่ฤดูแล้ง โดยทำพิธีไหว้เจ้าที่ก่อนจะทำการ เก็บเกี่ยว วิธีการเกี่ยวข้าวของชาวเมียนเลือก เกี่ยวเฉพาะรวงข้าวคือใช้เครื่องมือที่เรียกว่าหวู เกี่ยวต่ำจากรวงข้าวลงไปประมาณยี่สิบเซนติเมตร หลังจากนั้นจะนำข้าวที่เกี่ยวแล้วไปตากบนราว ตากข้าว
เดือนสิบเอ็ด	นวดหรือฟาดข้าวให้ข้าวเปลือกหลุดจากรวง มีทั้ง การฟาดข้าวลงบนหิน การวางข้าวลงบนแคร่แล้ว ใช้ไม้ตี ในอดีตมีการใช้วิธีย่ำข้าวด้วย

เป็นที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันนี้ชาวเมียนจำนวนมากหันมาทำการเกษตรแบบถาวร กำหนดการเพาะปลูก

ตลอดจนรูปแบบการดำรงชีวิตเปลี่ยนไปมาก การเพาะปลูกตามกำหนดการที่กล่าวมาด้านบนจึงกลายเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ยากไปเสียแล้ว

หนังสืออ้างอิง

Hanks, L.M. 1992(1972) *Rice and Man: Agricultural Ecology in Southeast Asia*. University of Hawaii Press.

柏崎浩 1990 「生活集団と人口変動」鈴木継美ほか(編)『人類生態学』東京大学出版会.
(บทวิเคราะห์เกี่ยวกับชุมชนการใช้ชีวิตและความเปลี่ยนแปลงในจำนวนประชากร โดย Hiroshi Kashiwazaki ตีพิมพ์ในหนังสือJinruiseitaigaku ผู้รวบรวมคือ Tsuguyoshi Suzuki ตีพิมพ์โดยUniversity of Tokyo Press ปี ค.ศ.1990)

佐々木高明 2014(1971) 『新版 稲作以前』NHK 出版.

(หนังสือ Inasakuizen ฉบับพิมพ์ใหม่ เขียนโดย Koumei Sasaki พิมพ์ครั้งแรกในปีค.ศ.1971 อ้างอิงเนื้อหาจากฉบับที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 2014โดย NHK Publishing)

ภาพที่1 การเผาเพื่อเตรียมที่ดินเพาะปลูก

ภาพที่2 การหว่านข้าวแบบหยอด

ภาพที่3 การเลือกเกี่ยวเฉพาะรวงข้าว

วัฒนธรรมการแต่งกายพื้นบ้านของชนชาวเขาในประเทศไทย

ผู้เขียน เรียวโกะ อุทสึมิ (Ryoko UTSUMI)

ผู้แปล มัชฌิมา โตจิราการ

วัฒนธรรมการแต่งกายพื้นบ้านของชนชาติต่างๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกันไปตามชนเผ่า แม้กระทั่งในชนเผ่าเดียวกันก็ยังคงแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่น ดังนั้นในอดีตเครื่องแต่งกายจะทำหน้าที่เป็นเครื่องชี้ให้ผู้คนรู้จักชนเผ่า แหล่งที่อาศัย ของอีกฝ่ายและในบางครั้งอาจนำไปถึงหมู่บ้านที่สังกัดด้วย นอกจากการศึกษา ความแตกต่างในส่วนรายละเอียดย่อยเช่นลายปัก หรือ วิธีการพันผ้าโพกศีรษะ การศึกษาความแตกต่างของเครื่อง แต่งกายหลักก็มีความสำคัญเพราะรูปแบบเครื่องแต่งกายหลักเช่นเสื้อ กางเกง กระโปรงจะช่วยให้เราทราบถึง ความสัมพันธ์ระหว่างชนเผ่าต่างๆในมุมมองกว้าง

แม้ว่าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีบางชนเผ่าที่ไม่สวมเสื้อผ้าปกปิดท่อนบน แต่ทุกเผ่าพันธุ์ล้วนมี ประเพณีให้ชายหญิงที่เจริญวัยแล้วสวมเสื้อผ้าปกปิดท่อนล่าง ตัวอย่างเสื้อผ้าปกปิดท่อนล่างของเพศชายได้แก่ การใช้ผ้าเดี่ยวพันปกปิดอวัยวะเพศ การใช้ผ้าผูกเอว โสร่ง และกางเกงขาก๊วยแบบจีน เป็นต้น ส่วนตัวอย่าง เครื่องแต่งกายท่อนล่างของเพศหญิงได้แก่ การใช้ผ้าผูกเอว ผ้าถุง ผ้าโสร่ง การนุ่งผ้าทรงกระโปรง(หมายถึงการ เพล่าชายสองข้างเข้าด้วยกันเป็นทรงคล้ายกระโปรง บางเผ่าสวมขึ้นไปสูงถึงหน้าอก) และกางเกง

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นได้ว่าในขณะที่เครื่องแต่งกายท่อนล่างของชนชาวเขาเพศชายจะมีรูปแบบ ใกล้เคียงกันหมดแทบทุกเผ่าคือใช้ผ้าพันปิดอวัยวะเพศ หรือนุ่งกางเกง รูปแบบเครื่องแต่งกายท่อนล่างของเพศ หญิงมีความหลากหลายมากกว่ากล่าวคือ ในประเทศไทยสตรีในชนเผ่าที่พูดภาษาตระกูลไท-กะไดและกลุ่ม ภาษามอญ-เขมรมักนิยมนุ่งผ้าถุงหรือโสร่ง สตรีในเผ่ากะเหรี่ยงและเผ่าอาข่าซึ่งใช้ภาษาตระกูลทิเบต-พม่านิยม นุ่งผ้าถุง ทว่าสตรีเผ่าลีซอและเผ่ามูเซอซึ่งอยู่ในกลุ่มภาษาทิเบต-พม่าเช่นเดียวกันกลับพบว่ามีการนุ่งกางเกง ด้วย แตกต่างไปจากกะเหรี่ยงและอาข่า สตรีในเผ่าม้งและเผ่าเย้า แม้จะพูดภาษาในกลุ่มตระกูลเดียวกัน แต่ก็ แต่งกายแตกต่างกันคือในขณะที่สตรีชาวเผ่าม้งนิยมนุ่งผ้ามีจีบรอบคล้ายกระโปรง สตรีเผ่าเย้ากลับนุ่งกางเกง

เมื่อสังเกตแถบตะวันออกเฉียงใต้โดยรวมจะพบว่า ชุดพื้นบ้านของสตรีในมีการนุ่งผ้าถุงหรือโสร่งเป็น วัฒนธรรมร่วม ในแถบหมู่เกาะเช่นประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ สตรีมักนุ่งผ้าผืนยาวลงไปจากเอว หรือนุ่ง ผ้าทรงกระสอบสูงขึ้นมาถึงหน้าอก วัฒนธรรมการนุ่งผ้าเห็นได้เป็นวงกว้างขึ้นไปจากทวีปเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ แพร่ไปจนถึงบริเวณตอนใต้ของประเทศจีนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย ผ้าถุงของสตรี โดยทั่วไปเป็นผ้าผืนเดียว ไม่ต้องมีการตัดเย็บให้ยุ่งยาก กล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมกับ รูปแบบการดำรงชีพซึ่งอาศัยการเก็บใบพืชมาทอเป็นเครื่องแต่งกายเองในแต่ละครัวเรือน เพราะง่ายตายและได้ ใช้ผ้าอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่มีการทิ้ง นอกจากนี้ผ้าซึ่งทอเป็นผืนเดียวไม่มีการตัดเย็บยังมีข้อดีอีกประการ หนึ่งคือเนื้อผ้ามีความคงทน ไม่มีด้ายขาดหรือหลุด ในประเทศไทยวัฒนธรรมการนุ่งผ้าก็แพร่หลายมากเห็นได้ ในหลายเผ่าชน

ในบรรดาวัฒนธรรมผ้าถุง ผ้ามีจีบรอบคล้ายกระโปรงผลิตเป็นเครื่องแต่งกายที่พบได้บริเวณตอนเหนือของ ทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น ในประเทศไทยมีเพียงสตรีชาวม้งเท่านั้นที่นุ่งผ้าจีบรอบ โดยถือเครื่องแต่ง กายในชีวิตประจำวันของสตรีชาวม้งซึ่งอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีนและตอนเหนือของทวีปเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่ในประเทศไทยมีเพียงสตรีเผ่าม้งที่นุ่งผ้าจีบรอบ ในประเทศจีนมีหลายชนเผ่าที่นุ่งผ้า

จีบรอบเช่นเดียวกับชาวมัง ได้แก่เผ่าเย้าทางเกงขาวและเผ่าเย้าแดงซึ่งใช้ภาษาใกล้เคียงกับเผ่ามัง ชนเผ่าอีและเผ่าลีเซอซึ่งพูดภาษาในตระกูลพม่า-ทิเบต ชนเผ่าจ้วงและปู้ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณชายแดนจีน-เวียดนาม จากจำนวนเผ่าเห็นได้ชัดว่าการนุ่งผ้ามีจีบรอบแพร่หลายเป็นที่นิยมในแถบประเทศจีนมากกว่าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในปัจจุบันผ้านุ่งจีบรอบของชนเผ่าเหล่านี้ถูกผลิตและจับจีบในโรงงาน ตลาดสำหรับชาวมังมีผ้านุ่งจีบสำเร็จรูปขายเป็นจำนวนมาก แตกต่างจากในอดีตซึ่งบรรดาสตรีจะทอผ้านุ่งจากฝ้ายหรือใยต้นกัญชงและตกแต่งลายด้วยตนเอง เนื่องจากการทอและการปักลายมีขั้นตอนสลับซับซ้อน ต้องใช้ทั้งเวลาและแรงงาน ผ้านุ่งจึงถือเป็นโอกาสอันดีที่สตรีแต่ละคนจะได้อวดฝีมือของตนให้คนในชุมชนได้เห็น

ผ้านุ่งแบบมีจีบรอบคล้ายกระโปรงมีประวัติศรัทธาวานย้อนกลับไปถึงยุคสมัยราชวงศ์ฮั่น เครื่องแต่งกายประเภทนี้เป็นเครื่องแต่งกายพื้นเมืองของชนชาวฮั่น นิยมสวมกันมากในประเทศจีนตั้งแต่ช่วงยุคราชวงศ์ฮั่นจนถึงยุคราชวงศ์ชิง เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นตั้งที่ปรากฏในภาพบนผาผนังถ้าหากคามดัสซึซึกะ และกระโปรงโมะซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายของสตรีฐานะสูงในยุคนาระและยุคเอโดะ ตลอดจนกระโปรงชิมมาของสตรีชาวเกาหลีก็จัดว่าเป็นเครื่องแต่งกายในสายตระกูลเดียวกัน

อาจสรุปได้ว่าวัฒนธรรมผ้านุ่งแบ่งออกได้เป็นสองสายใหญ่ๆคือผ้านุ่งทรงกระสอบไม่มีจีบและผ้านุ่งจับจีบจำนวนมากคล้ายกระโปรงผลิต โดยผ้านุ่งไม่มีจีบแพร่หลายมากในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่ผ้านุ่งจับจีบเป็นที่นิยมกันในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ด้านวัฒนธรรมการสวมกางเกงเป็นเครื่องแต่งกายพื้นบ้านของสตรี ในประเทศไทยจะพบมากในสตรีเผ่ามูเซอและลีซอ ส่วนในประเทศซึ่งอยู่ตอนกลางและตอนใต้ของทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กางเกงพบเฉพาะในสตรีชนเผ่าส่วนน้อยซึ่งอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราและได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอิสลาม ส่วนในประเทศเวียดนามสตรีชนชาติกิงห์จะนุ่งผ้านุ่งไม่มีจีบแล้วสวมเสื้ออ่าวหญ่ายทับ และเพิ่งหันมาสวมกางเกงได้เสื่ออ่าวหญ่ายหลังจากเข้าสู่ศตวรรษที่สิบเก้า

ในประเทศจีนวัฒนธรรมการสวมกางเกงของสตรีเริ่มต้นขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากเครื่องแต่งกายของชายชาวมองโกล หลังจากนั้นได้พัฒนามาเป็นเครื่องแต่งกายของสตรีชาวแมนจูและแพร่ขยายกว้างขวางในยุคราชวงศ์ชิง ส่วนในประเทศญี่ปุ่นหลักฐานที่ชี้ว่าชาวญี่ปุ่นสวมกางเกงมาตั้งแต่โบราณกาลแล้วคือตุ๊กตาฮานิวะซึ่งสวมกางเกงฮาคามะชาบาน และเมื่อเข้าสู่ยุคเอโดะ สตรีชาววังก็สวมกางเกงฮาคามะ

จากการสำรวจพบว่าโดยทั่วไปสตรีชาวเมียนซึ่งอาศัยอยู่บริเวณระหว่างมณฑลหูหนานและมณฑลยูนนาน รวมถึงบริเวณตอนบนของทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สวมกางเกงเป็นหลัก(ยกเว้นชาวเมียนส่วนน้อยทางตอนเหนือเวียดนามซึ่งนุ่งผ้าจับจีบ) นอกจากนี้พบว่าสตรีชนเผ่ากิมมูนก็สวมกางเกงเช่นกัน โดยชนเผ่านี้พูดภาษากิมมูนในตระกูลภาษามัง-เย้า และอาศัยกระจายตัวตั้งแต่บริเวณตอนใต้ของมณฑลกวางสีและมณฑลยูนนานไปจนถึงประเทศเวียดนามกับประเทศลาว สันนิษฐานว่าการสวมกางเกงของสตรีชาวเมียนและกิมมูนน่าจะได้รับอิทธิพลจากเครื่องแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์ชิง เนื่องจากชนเผ่าเหล่านี้เริ่มอพยพจากประเทศจีนลงมาสู่ทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อประมาณสามร้อยปีก่อน จึงคาดว่าน่าจะได้รับอิทธิพลและสวมกางเกงกันมาตั้งแต่ก่อนหน้านั้น อย่างไรก็ตามในหนังสือบันทึกเกี่ยวกับพิธีกรรมของชาวเมียนปรากฏอักษรว่า 裙 ซึ่งหมายถึงกระโปรง จึงมีความเป็นไปได้ว่าในยุคโบราณสตรีชาวเมียนอาจจะสวมผ้านุ่งจีบรอบเช่นเดียวกับชาวมัง

ภาพที่1 สตรีชาวม้งในเวียดนาม
(จังหวัดหล่าวกาย ประเทศเวียดนาม)

ภาพที่2 สตรีชาวเมี่ยนในเวียดนาม
(จังหวัดหล่าวกาย ประเทศเวียดนาม)

ภาพวาดเทพเจ้าของชาวเมียนในประเทศจีน

ผู้เขียน ทั่นจิ้ง (Jing TAN)

ผู้แปล มัชฌิมา โตจิราการ

ชาวเมียนในประเทศจีน

เผ่าเย้าเป็นชนกลุ่มน้อยหนึ่งใน 56 ชนชาติในประเทศจีน ชื่อในภาษาจีนเรียกว่า 瑤 (เหยา) ภาษาไทยเรียกว่า เย้า ภาษาเวียดนามเรียกว่า Dao ตัวอักษรจีน “瑤” ถูกกำหนดให้ใช้เป็นชื่อเผ่าเมียนโดยรัฐบาลจีนในช่วงทศวรรษ 1950 เพื่อแทนชื่อดั้งเดิมคือ 徭 และ 猺 ซึ่งใช้กันมาเป็นเวลายาวนาน โดยตัวอักษรใหม่มีความหมายว่า “มถีนั่งดงาม” อ่านออกเสียงเหมือนกัน แต่มีความหมายเป็นมงคลกว่าตัวอักษรเดิม ชาวเมียนในประเทศจีนอาศัยกระจายตัวในบริเวณตั้งแต่มณฑลหูหนานไปจนถึงมณฑลยูนนาน และยังมีชาวเมียนบางส่วนอพยพเดินทางลงไปอาศัยอยู่ตามเขาสูงทางตอนเหนือของทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศจีนมณฑลที่มีชาวเมียนอาศัยได้แก่ มณฑลหูหนาน เขตปกครองตนเองกวางซีจิ้น มณฑลกวางตุ้ง มณฑลก๊วยโจว และมณฑลยูนนาน ชนเผ่าเย้าในประเทศจีนแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ ตามภาษาที่ใช้คือ กลุ่มภาษาเมียน กลุ่มภาษาบูเนา และกลุ่มภาษาลาเคยา

ภาพวาดที่แนะนำในรายงานฉบับนี้เป็นภาพวาดของชนชาติเย้ากลุ่มที่เรียกตนเองว่า “เมียน” พูตภาษาเมียน และนิยมอพยพย้ายถิ่นบ่อยที่สุดในหมู่ชนชาติเย้า

ศาสนาศาสนาความเชื่อของชาวเมียนในประเทศจีน

ชาวเมียนในประเทศจีนนับถือวิญญาณบรรพบุรุษและเทพเจ้าในลัทธิเต๋าจำนวนมาก ตัวอย่างเทพที่ชาวเมียนนับถือมีดังต่อไปนี้

เทพ 三清 (ซันซิง) ทั้งสามประกอบด้วย 元始天尊 道德天尊 และ 靈寶天尊 (อ่านว่าหยวนสื่อเทียนจุน เต้าเต้อเทียนจุน และหลิงเป่าเทียนจุนตามลำดับ) 玉皇 (เจ็กเทียนฮองเต้) 聖主 (เทพโพธิสัตว์) 張天師 (เทพเดียวเทียนซือ) 李天師 (เทพหลี่เทียนซือ) 天府 (เทพผู้ดูแลสวรรค์) 地府 (เทพผู้ดูแลพิภพ) 陽間 (เทพผู้ดูแลโลกคนเป็น) 水府 (เทพผู้ดูแลสายน้ำ) 十殿 (ยมบาลทั้งสิบ) 太尉 (เทพไท่เว่ย นายทหารแห่งทัพสวรรค์) 唐葛周三將軍 (จอมทัพสวรรค์สามองค์) 監齋 (เทพผู้ดูแลการประกอบพิธีทางศาสนา)

นอกจากเทพที่ยกตัวอย่างด้านบน ชาวเมียนยังนับถือเทพวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งมีเทพ 盤王 (เทพองค์สำคัญในตำนานต้นกำเนิดชาวเมียน) เป็นตัวแทนด้วย

ภาพเขียนเทพเหล่านี้เป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำพิธีกรรมของชาวเมียน ในยามที่ไม่มีการทำพิธี นักบวชชาวเมียนจะเป็นผู้เก็บรักษาภาพโดยแขวนบนผนังข้างแท่นบูชาในบ้านของตน ในบ้านของชาวเมียนจะตั้งแท่นบูชาเพื่อกราบไหว้เทพวิญญาณบรรพบุรุษไว้ปักซ้ายหรือขวาของผนังฝั่งตรงข้ามกับประตูทางเข้าออก โดยชาวเมียนจะจุดธูปและรินเหล้าเช่นไหว้เทพวิญญาณบรรพบุรุษทุกวันก่อนรับประทานอาหารเข้าและอาหารเย็น บริเวณใจกลางฝาผนังฝั่งตรงข้ามกับประตูทางเข้าออกชาวเมียนถือว่าเป็นสถานที่สำหรับบูชาเทพ 盤王 แต่จะไม่มีการจัดแท่นบูชาและไม่มีการวาดรูปเทพ 盤王 เนื่องจากชาวเมียนเชื่อว่าบ้านของตนคือบ้านของเทพ 盤王 และเทพ 盤王 จะเดินทางเข้าออกโดยอิสระจึงไม่จำเป็นต้องสร้างแท่นบูชาเป็นพิเศษแต่อย่างใด

พิธีกรรมทางศาสนาของชาวเมียนมีทั้งพิธีที่ต้องใช้ภาพวาดและพิธีที่ไม่ต้องใช้ภาพวาด พิธีที่ไม่ต้องใช้ภาพวาด

ได้แก่พิธี 架橋 เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยและพิธี 送船 คือพิธีส่งเรือเพื่อบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ พิธีซึ่งจำเป็นต้องใช้ภาพวาดได้แก่พิธีที่เกี่ยวข้องกับนักบวชและการเพิ่มยศในฐานะนักบวชเช่น 掛三灯 (การบวชขั้นต้น ชื่อว่าขันตง) 還家願 (พิธีกลับบ้าน) 度戒 (พิธีรับยศเป็นนักบวชขั้นสูงขึ้น เรียกว่าพิธีตู้เจ็ย) พิธี 掛三灯 เป็นพิธีเพื่อเพิ่มบารมีแก่ชายชาวเมียน ผู้ผ่านพิธีนี้จะได้รับการยอมรับว่าเป็นชายเต็มตัวและมีสิทธิในการสืบทอดตระกูล ในพิธีนี้ชายชาวเมียนจะได้รับชื่อทางวิญญาณซึ่งจะถูกจารึกลงในบันทึกรายชื่อบรรพบุรุษประจำตระกูล และได้รับฐานะนักบวชขั้นต่ำสุด นอกจากนี้ชาวเมียนยังเชื่อว่าชายผู้ผ่านการทำพิธีนี้จะได้รับตำแหน่งพร้อมทั้งทหารรับใช้ในโลกริเวศน์ทำให้สามารถปกป้องวิญญาณของตนเองและพวกพ้องจากอันตรายต่างๆ ได้ ในการทำพิธี 掛三灯 เชื่อกันว่าต้องอัญเชิญเทพ 三清 มาเป็นสักขีพยานจึงต้องใช้รูปวาดในระหว่างการประกอบพิธี

จากรายละเอียดเกี่ยวกับ 掛三灯 ที่กล่าวมาด้านบนจะเห็นได้ว่า แม้ว่าชาวเมียนจะได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋าเข้ามาไม่น้อย แต่มีหลักคิดและวิธีการประกอบพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าภาพวาดอันเป็นอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงอัตลักษณ์ของชนชาวเมียน

ภาพวาดเทพเจ้าของชาวเมียน

ภาพเขียนเทพเจ้าซึ่งชาวเมียนใช้ในการประกอบพิธีกรรมมีลักษณะเป็นภาพแขนยาวแบบจีนซึ่งนักบวชเป็นผู้เก็บรักษาและนำออกมาใช้ในยามจำเป็น ชาวเมียนเชื่อว่ามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ภาพ จึงมีกฎหมายไม่ให้สตรีแตะต้องหรือเข้าใกล้ภาพเหล่านี้ในระหว่างการประกอบพิธีกรรม

ชื่อและประเภทของภาพวาดเทพเจ้า

ในขณะนี้ยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่าภาพเทพเจ้าของชาวเมียนมีทั้งหมดกี่ประเภท แต่จากการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ต่างๆ ในขณะนี้พบภาพของเทพเจ้ารวม 26 ประเภทยกตัวอย่างได้ดังต่อไปนี้

ภาพเทพ 三清 (ซันซิง) 玉皇 (เจ็กเซียนฮ่องเต้) 聖主 (เทพตัวแทนพระโพธิสัตว์) 四府 (เทพผู้ดูแลสี่ภพ โดยเป็นเขียนรวมในภาพสองภาพเป็นคู่กัน) 張天師 (เทพเตียวเทียนซือ) 李天師 (เทพหลี่เทียนซือ) เทพนายทหารทั้งหกแห่งทัพสวรรค์ได้แก่เทพ 雷部六將把壇師王 และเทพ 靈官 หรือภาพเหล่าเทพ 元帥 (เทพหยวนไช้) ทหารในทัพสวรรค์ โดยสองภาพถือเป็นหนึ่งคู่) 十殿 (ยมบาลทั้งสิบ) 太尉 (เทพไท่เว่ย ทหารนายกองแห่งทัพสวรรค์) 大海播 และ 播張趙二郎 (เทพผู้ถ่ายทอดกฎเกณฑ์ทางความเชื่อและเทพผู้ขับไล่อาการเจ็บป่วย บางครั้งนับสององค์นี้เป็นเทพองค์เดียวกัน) 總壇 (ภาพรวมหมู่เหล่าเทพโดยแบ่งตามลำดับชั้น) 唐葛周三將軍 (จอมทัพสวรรค์สามองค์) 監齋大王 (เทพผู้ดูแลการประกอบพิธีทางศาสนา) 大道橋梁 (ภาพวาดแสดงให้เห็นขณะที่ปวงเทพเสด็จลงมาสู่แทนบุชชา) 四府功曹 (เทพทูตผู้เดินทางไปมาระหว่างภพทั้งสี่ โดยสองภาพถือเป็นหนึ่งคู่) 南斗星君 (เทพดาวใต้) 北斗星君 (เทพดาวเหนือ) เทพ 王姥 เทพ 庫官 (เทพผู้รักษาคลัง) และเทพ 施食 เป็นต้น

การจัดชุดภาพเหล่านี้มีความแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ท้องถิ่น โดยหนึ่งชุดจะประกอบไปด้วยภาพจำนวน 17-18 ภาพ ใน 18 ภาพนี้ มีภาพที่ชาวเมียนในทุกท้องถิ่นใช้เหมือนกันจำนวน 13 ภาพดังต่อไปนี้

1. 元始天尊 (หยวนซือเทียนจุน)
2. 道德天尊 (เต้าเต๋อเทียนจุน)

3. 靈寶天尊 (หลังเป่าเทียนจุน)	4. 玉皇 (เง็กเซียนฮ่องเต้)
5. 聖主 (เทพโพธิสัตว์)	6.-7. 四府 (ผู้ดูแลสี่ภาพ แขนงเป็นคู่)
8. 張天師 (เทพเดียวเทียนซื่อ)	9. 李天師 (เทพหลี่เทียนซื่อ)
10. 大海幡 (เทพผู้สอนกฎทางศาสนา)	11. 十殿 (ยมบาลทั้งสิบ)
12.-13. 元帥 (เทพนายทหาร แขนงเป็นคู่)	

ส่วนภาพที่เหลือในชุดจำนวน 4-5 ภาพแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น นักบวชจะเก็บรักษาและใช้ภาพครบทั้งชุด จะไม่มีการใช้ภาพแยกเดี่ยว นักบวชชาวเมียนซึ่งอาศัยอยู่ในเขตปกครองกวางซีจินและมณฑลหูหนาน อธิบายว่าภาพหนึ่งชุดแบ่งได้เป็นสองกลุ่มคือ 1.กลุ่ม 行師(หรือ 行司) และ 2.กลุ่ม 三清兵馬 โดยกลุ่ม 三清兵馬 คือภาพเทพเจ้าชั้นสูงเช่น 元始天尊(หยวนสื่อเทียนจุน) 道德天尊(เต้าเต๋อเทียนจุน)และ 靈寶天尊 (หลังเป่าเทียนจุน) ส่วนกลุ่ม 行師(หรือ 行司)คือภาพของเทพที่อยู่ใต้บัญชาของเหล่าเทพชั้นสูงจำนวนสี่ภาพ ได้แก่ภาพ 太尉(เทพไท่เว่ย นายทหารแห่งทัพสวรรค์) 大海幡(เทพผู้ถ่ายทอดกฎทางศาสนา) 唐葛周三將軍(จอมทัพสวรรค์สามองค์)และภาพสุดท้ายคือ 綵壇(ภาพรวมหมู่เหล่าเทพโดยแบ่งตามลำดับชั้น)

丹青匠人(ตั้งชิงเจียงเหริน) : ช่างผู้วาดภาพเทพเจ้า

ในหมู่ชาวเมียน ช่างวาดภาพเทพเจ้ามีชื่อเรียกว่า 丹青匠人(ตั้งชิงเจียงเหริน) ในอดีตมีทั้งช่างวาดชายและช่างวาดหญิง หากชายชาวเมียนต้องการจะเป็นช่างวาดภาพเทพเจ้าอย่างน้อยจะต้องผ่านพิธีบวชขั้นต้นคือ 掛三灯(กว่าซันตั้ง)ให้เรียบร้อยก่อน ในกรณีสตรีที่ต้องการเป็นช่างวาดภาพเทพเจ้าจะต้องแต่งงานกับชายที่ผ่านพิธี 掛三灯(กว่าซันตั้ง) ทว่าในประเทศจีนขณะนี้ช่าง 丹青匠人 เหลือจำนวนน้อยมาก ช่างวาดหญิงก็ยิ่งหายาก

ผู้เขียนได้ติดตามค้นหาร่องรอยของช่างผู้เขียนภาพเทพเจ้าเป็นเวลานานหลายปี จนในที่สุดได้พบกับอาจารย์ 黄(หวง) ณ เมืองฉาเตียน จังหวัดเหอโจว เขตปกครองตนเองกวางซีจินในปีพ.ศ.2559 อาจารย์หวงเป็นชายชาวเมียน ขณะนี้อายุ74ปีแล้ว อาจารย์หวงผ่านพิธีบวช 掛三灯(กว่าซันตั้ง)ในช่วงปีใหม่ในปีพ.ศ.2507 และผ่านพิธี 掛七星灯(กว่าฉิงซิงตั้ง)เพื่อเลื่อนขั้นเป็นนักบวชระดับกลางในเดือนธันวาคมของปีเดียวกัน หลังจากนั้นได้ผ่านพิธี 度戒(พิธีรับยศเป็นนักบวชชั้นสูงขึ้น เรียกว่าพิธีตู้เจี๋ย)ในปีพ.ศ.2522 และได้รับยศเป็น 黄財一郎(หวงไฉ้อี้หลง)เมื่อผ่านพิธี 加職 เลื่อนยศนักบวชชั้นสูงยิ่งขึ้นในปีถัดมา

อาจารย์หวงเล่าว่าตนชอบวาดภาพมาตั้งแต่สมัยเด็กและเริ่มฝึกเขียนภาพเทพเจ้าด้วยตนเองเมื่ออายุสิบสามปี หลังจากผ่านพิธี 掛三灯 และผ่านพิธี 掛七星灯 ในปีพ.ศ.2507 ได้หิวไ้ไปกราบขอเป็นศิษย์ช่างวาดภาพเทพเจ้าผู้มีชื่อในแถบนั้น จากนั้นได้ฝึกฝนจนได้รับหนังสือ 點相師父名單書 (เตียนเซียงชื่อผู้หมิงตันชู)อันเป็นหนังสือรับรองฐานะช่างวาดภาพเทพเจ้า อาจารย์หวงอธิบายว่าช่างวาดภาพเทพเจ้าต้องมีหนังสือรับรองนี้ หากไม่มี จะไม่สามารถใช้ภาพที่บุคคลผู้นั้นวาดในการประกอบพิธีกรรมได้

ภาพที่1 อาจารย์หวง ช่างเขียนภาพเทพเจ้า 丹青匠人 ผู้อาศัยอยู่ ณ เมืองฉาเตียน จังหวัดเหอโจว เขตปกครองตนเองกวางซีจีน

สิทธิ์ในการถือครองและใช้ภาพเทพเจ้าประกอบพิธีกรรม

ภาพเทพเจ้าเป็นเครื่องแสดงยศในฐานะนักบวช โดยสิทธิ์ในการครอบครองและการใช้ภาพในพิธีกรรมจะแตกต่างกันไปตามระดับฐานะ ในประเทศจีนผู้ผ่านพิธีบวชขั้นต้น 掛三灯 (กว่าซันตัง) จะสามารถครอบครองและใช้ภาพในกลุ่ม 行師 ซึ่งประกอบด้วย 太尉 (เทพไท่เว่ย นายทหารแห่งทัพสวรรค์) 大海幡 (เทพผู้ถ่ายทอดกฎเกณฑ์ความเชื่อต่าง ๆ) 唐葛周三將軍 (จอมทัพสวรรค์สามองค์) และ 綵壇 (ภาพรวมหมู่เหล่าเทพโดยแบ่งตามลำดับชั้น) หลังจากนั้นเมื่อผ่านพิธี 度戒 (พิธีรับศเป็นนักบวชขั้นสูงขึ้นไป) จึงจะสามารถครอบครองและใช้ภาพที่เหลือคือภาพกลุ่ม 三清兵馬 ซึ่งประกอบด้วยภาพเทพเจ้าชั้นสูงเช่น 元始天尊 (หยวนสื่อเทียนจุน) 道德天尊 (เต้าเต๋อเทียนจุน) และ 靈寶天尊 (หลิงเป่าเทียนจุน) 玉皇 (เจ็กเซียนฮ่องเต้) 聖主 (เทพโพธิสัตว์) 四府 (ผู้ดูแลสี่ภาพ) 張天師 (เทพเตียวเทียนซือ) 李天師 (เทพหลี่เทียนซือ) และ 十殿 (ยมบาลทั้งสิบ) เมื่อได้ครอบครองภาพครบทั้งสองกลุ่ม จึงถือว่าเป็นภาพเทพเจ้าหนึ่งชุด

ตัวอย่างภาพเทพเจ้าของชาวเมี่ยน (ภาพGXH-A-1 - GXH-A-14)

ภาพจำนวน 14 ภาพที่แนะนำเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งในชุดภาพที่อาจารย์หวงผู้เป็นช่างเขียนภาพเทพเจ้าเป็นผู้เขียนขึ้นและได้เก็บรักษาไว้ในครอบครองในฐานะนักบวช เนื่องจากอาจารย์หวงเป็นนักบวชฐานะ

สูงจึงมีครบทั้งภาพในกลุ่ม 行師 และภาพในกลุ่ม 三清兵馬 โดยผู้เขียนได้ทำการถ่ายรูปเหล่านี้ในเดือนสิงหาคมปีพ.ศ.2559 ณ เมืองฉางเตียน จังหวัดเหอโจว เขตปกครองตนเองกวางซีจีน

บทส่งท้าย

รายงานฉบับนี้ได้แนะนำข้อมูลเกี่ยวกับรูปภาพเทพเจ้าของชาวเมียนในแง่มุมต่างๆกล่าวคือ ชนิดของภาพ การจัดกลุ่มภาพ สิทธิในการครอบครองและใช้ภาพ รวมทั้งแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับช่าง 丹青匠人 ช่างผู้วาดภาพเทพเจ้า อย่างไรก็ตามหากต้องการศึกษาเกี่ยวกับภาพเทพเจ้าของชาวเมียนในระดับลึก ควรจะต้องหันไปมองด้วยว่าภาพเทพเจ้าเหล่านี้ถูกใช้ในพิธีกรรมอย่างไร และภาพมีความเกี่ยวข้องกับบันทึกทางศาสนาของชาวเมียนอย่างไร ตัวอย่างเช่นรายละเอียดของภาพตรงกับคำบรรยายในบันทึกหรือไม่อย่างไรบ้าง และอีกประเด็นหนึ่งที่จะลืมไปไม่ได้คือการเปรียบเทียบว่าภาพเทพเจ้าของชนเผ่าเมียนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันอย่างไร ประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นที่เราต้องใช้เวลาในการศึกษาต่อไปอีกยาวนาน

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะช่วยชี้ให้ผู้คนระลึกถึงเสน่ห์และภูมิปัญญาอันลึกซึ้งซึ่งแฝงอยู่ในวัฒนธรรมของชาวเมียน

ภาพหมายเลข GXH-A-1 เทพ玉清(เทพอวี่ซิงหยวนสื่อเทียนจุน)

เทพหยวนสื่อเทียนจุน เทพผู้สร้าง
โลกจักรวาลและสรรพสิ่ง เป็นเทพสูงสุดใน
ความเชื่อลัทธิเต๋า เชื่อกันว่าเป็นผู้ปกครอง
สวรรค์ชั้น玉清境 (อวี่ซิงจิ้ง) บางครั้งจึง
เรียกว่าเทพ玉清 (อวี่ซิง) ด้วย

ภาพหมายเลข GXH-A-2 เทพ上清(เทพสังชิงหลังเป่าเทียนจุน)

เทพหลังเป่าเทียนจุน เป็นผู้ปกครอง
สวรรค์ชั้น上清 (สังชิงจิ่ง) บางครั้งจึงเรียก
กันว่าเทพ上清 (สังชิง) ประทับ ณ ตำหนัก
弥羅宮 (มีไหลวกง) ในรูปมักถือหุ้ยชิ่งซึ่งมี
รูปร่างคล้ายเห็ดหลินจือไว้ในมือ

ภาพหมายเลข GXH-A-3 เทพ太清(เทพไทชิงเต้าเต้าเทียนจุน)

เทพเต้าเต้าเทียนจุน เป็นผู้ปกครอง
สวรรค์ชั้น太清境 (ไทชิงจิ่ง) บางครั้งจึง
เรียกกันว่าเทพ太清 (ไทชิง) ในรูปมักถือ
พัดด้ามยาว เทพหยวนสื่อเทียนจุน หลิง
เป้าเทียนจุน และเต้าเต้าเทียนจุน ทั้งสาม
องค์เป็นเทพซึ่งได้รับการยกย่องสูงสุดใน
ลัทธิเต้า

ภาพหมายเลข GXH-A-4 เทพ玉皇 (เทพเจ็กเซียนฮ่องเต้)

เทพเจ็กเซียนฮ่องเต้ ได้รับการยกย่อง
เป็นเทพสูงสุดผู้ปกครองสวรรค์ตลอดจน
ภพอื่นๆ ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งเป็นต้นมา
มีชื่อเรียกหลายชื่อเช่น 玉皇大帝 (อวี๋หวง
ต้าตี้) 玉皇上帝 (อวี๋หวงซังตี้) 昊天玉皇
(ไฮ่วเทียนอวี๋หวง) 玉帝 (อวี๋ตี้) เป็นต้น

ภาพหมายเลข GXH-A-5 เทพ星主(เทพซิงจู่)

เป็นเทพผู้เป็นตัวแทนแสดงถึงเหล่าผู้มีบุญญาบารมีและพระโพธิสัตว์ ในบางครั้งถูกเรียกว่า聖主 (เซ็งจู่) หรือ聖旨 (เซ็งจื่อ) ในรูปมักสวมชุดลายมังกรและสวมเครื่องประดับบนศีรษะแสดงฐานะเทียบเท่ากับเง็กเซียนฮ่องเต้

ภาพหมายเลข GXH-A-6 เทพ張天師(เทพเตียวเทียนซือ)

เทพเตียวเทียนซือ ในสมัยที่เป็น
มนุษย์ชื่อ張陵 (จางหลิง) เป็นผู้ก่อตั้งลัทธิ
เต๋านิกาย正一 (เจิ้งอี้) โดยมีสำนัก五斗米
(อูโต่วหมี่หรือในภาษาไทยเรียกว่าสำนัก
ข้าวสารห้าโต่ว) หลังจากจางหลิงเสียชีวิต
แล้วลูกหลานเป็นผู้สืบตำแหน่งเจ้าสำนัก
แต่จากการที่เจ้าสำนักคนแรกได้รับการ
ยกย่องเป็นเตียนซือบางครั้งจึงเรียกกันว่า
ลัทธิเต๋านิกายเตียนซือ ชาวเถียนเชื่อว่า
เทพเตียวเทียนซือเป็นผู้มีอำนาจกำหนด
และเผยแพร่กฎเกณฑ์ต่างๆทางศาสนา

ภาพหมายเลข GXH-A-7 เทพ李天師(เทพหลี่เทียนซือ)

เทพหลี่เทียนซือ เป็นผู้เผยแพร่หลัก
กฎเกณฑ์ทางศาสนาแก่มนุษย์ มักแขวน
คู่กันกับภาพของเทพเตียวเทียนซือ โดย
ทั่วไปแล้วจะวาดเทพหลี่เทียนซือให้หันไป
ทางซ้าย ส่วนเทพเตียวเทียนซือหันไปทาง
ขวา

ภาพหมายเลข GXH-A-8 เทพแห่งภพ天府(สวรรค์ภพ)

ในชุดภาพเทพเจ้าของชาวเมียนจะมีภาพหนึ่งคู่ที่แสดงถึงเทพผู้สถิตในแต่ละภพใน ๔ 天府 หรือสี่ภพในความเชื่อของชนชาติเมียน (ได้แก่天府คือสวรรค์ภพ 地府คือปฐพีภพ 水府คือวาริภพ และ陽間 คือโลกที่คนเป็นอาศัย) ภาพในหนึ่งคู่จะเป็นเทพภพใดก็ได้ที่ไม่ซ้ำกัน ในหนึ่งภาพจะปรากฏเทพสององค์ ในภาพหนึ่งคู่นี้บรวมนำได้สี่องค์

ภาพหมายเลข GXH-A-9 เทพกลุ่ม地府(ปฐพีภาพ)

ภาพหมายเลข GXH-A-10 เทพ太尉(เทพไท่เว่ย)

เทพไท่เว่ย คือเหล่าเทพนายกองแห่ง
ทัพสวรรค์ ชาวเมียนเชื่อว่าเทพไท่เว่ยมี
หน้าที่ปกป้องเผยแพร่กฎเกณฑ์ทางศาสนา
รวมถึงลงโทษผู้กระทำความผิดและวิญญูณ
ร้าย โดยมีทหารรับใช้จำนวนมาก ในรูปมัก
วาดให้ถือดาบและมีหน้าตาซึ่งขึงน่าเกรง
ขาม

ภาพหมายเลข GXH-A-11 ภาพนรกภูมิและยมบาลทั้งสิบองค์

ภาพแสดงถึงนรกในความเชื่อลัทธิเต๋า โดยในภาพจะปรากฏสะพาน奈何橋 (奈何เคียว สะพานเชื่อมสู่นรก) 孟婆 (เมิ่งพั่ว หญิงชราผู้ทำหน้าที่ลบความทรงจำของผู้ตาย) 牛頭・馬頭 (ยมทูตหัววัวและยมทูตหน้าม้า) รวมทั้งยมบาลผู้ดูแลนรกทั้งสิบขุมได้แก่ 秦廣王 (ชิงกวงอ๋อง) 初江王 (อู่เจียงอ๋อง) 宋帝王 (ซ่งตี้อ๋อง) 五官王 (อู่กวานอ๋อง) 閻魔王 (เหยียนหม้ออ๋อง หรือเงี้ยมล้ออ๋อง) 變成王 (เปี่ยนเจิ้งอ๋อง) 太山王 (ไท่ซานอ๋อง) 平等王 (ผิงเต๋อ อ๋อง) 都市王 (ดู่ชืออ๋อง) และ 五道轉輪王 (อู่เต๋าจิ้งหลุนอ๋อง)

ภาพหมายเลข GXH-A-12 เทพ鄧元帥(เทพเต็งหยวนไช่)

หนึ่งในเทพนายทหารสวรรค์หยวนไช่อันประกอบด้วย康元帥 (คังหยวนไช่) 辛元帥 (ซินหยวนไช่) 鄧元帥 (เต็งหยวนไช่) 馬元帥 (หม่าหยวนไช่) 関元帥 (กวนหยวนไช่) ชาวเมียนเชื่อว่าเทพหยวนไช่ทำหน้าที่ปราบวิญญาณร้ายและคอยปกป้องแทนมนุษย์

ภาพหมายเลข GXH-A-13 เทพ辛元帥(เทพจีนหยวนไต้)

ภาพหมายเลข GXH-A-14 เทพ海旗

เทพองค์นี้เป็นเทพที่นับถือเฉพาะของ
ชาวเมียน เชื่อว่าเป็นผู้เผยแพร่กฎเกณฑ์
ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ในรูปมักชี้
มังกรเป็นพาหนะ สวมเสื้อผ้าหรือเสื้อเกราะ
สีแดง ในมือถือจอกเหล้าและดาบ ชาว
เมียนจะใช้ภาพของเทพองค์นี้ในพิธี上刀
梯 (สังเตาที แปลได้ความว่าเป็นบันไดดาบ)
อันเป็นขั้นตอนหนึ่งในพิธีเพ็ญศน์กบวช
ชื่อ度戒 (ตู้เจี๋ย) ดังนั้นในรูปจึงมีการวาด
บันไดดาบไว้ด้วย

เอกสารประกอบนิทรรศการโครงการเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย(เมียน-เย้า)

Copyright © 2017 by Institute for the Study of Yao Culture

All rights reserved.

นิทรรศการนี้จัดขึ้นโดยใช้งบจาก"โครงการงบประมาณเพื่อการวิจัยเอกสารและบทเพลงในพิธีกรรม
พื้นบ้านของชนชาติเย้า" อันเป็นโครงการของมหาวิทยาลัยคานากาวะ ทางผู้จัดนิทรรศการขอแสดงความขอบคุณมา ณ ที่นี้

Institute for the Study of Yao Culture

14-21-302 Misumi-cho, Chigasaki-shi, Kanagawa-ken

253-0023, Japan

Tel. +81-50-3786-9310

WebSite <http://www.yaoken.org/> E-mail office@yaoken.org

